

QUINA ÉS LA GRAN CAUSA PER LA QUAL VIURE I LLUITAR?

LEONARDO BOFF

Petrópolis, RJ, Brasil

La humanitat s'està enfrontant a un problema que mai en la seva història se li havia presentat abans: haver de lluitar i comprometre's seriosament per la seva supervivència.

1. Les amenaces que planen damunt la Terra

Fins fa poc podíem explotar els recursos i serveis de la natura segons ens venia bé. Podíem tenir els fills que volíem. Podíem intervenir en els ecosistemes segons la voluntat i el poder dels empresaris. Podíem fer tantes guerres com creguéssim necessàries per defensar-nos o atacar un eventual agressor. Ara ja no podem pas seguir per la mateixa ruta. Hem creat una màquina bèl·lica de mort, amb armes nuclears, químiques i biològiques que tenen la capacitat d'aniquilar totalment l'espècie humana sense deixar cap supervivent.

Ja no podem tractar el planeta Terra com sempre ho hem fet, com una mena de bagul amb recursos il·limitats. Ens hem adonat que els recursos són escassos, i molts ja no són renovables. El nostre projecte d'un desenvolupament il·limitat ja no l'aguanta aquest planeta petit, vell i limitat. Si continuem amb la nostra voracitat de consum i de producció de més i més béns a base de depredar la natura, ens trobarem amb una tragèdia ecològica i social. És plausible, segons grans científics que, amb l'augment del gas metà, que és 32 vegades més agressiu que el diòxid de carboni, es pugui produir un escalfament abrupte. El clima pot fer un salt de 3-4 graus Celsius. Si això s'esdevingués, cap forma de vida avui coneguda tindria condicions de supervivència, inclosa l'espècie humana. Potser alguns éssers humans es podrien salvar en petits oasis, reclosos en algun punt del nord de la Terra.

2. Un nou començament: canvi de ments i de cors

Davant d'aquesta situació dramàtica, diu la Carta de la Terra, un dels documents més seriosos, nascut des de les bases de la humanitat i assumit per la UNESCO el 2003: "Com mai abans en la història, el destí comú ens fa una crida a començar de cap i de nou. Això requereix un nou sentit d'interdependència i de responsabilitat". Això ens recorda les paraules de

Jesús: "Si no es converteixen, tots moriran". Convertir-se és inaugurar un nou començament, amb una altra ment i un altre cor. És el que la situació de la Terra i de la Humanitat estan exigint. Ara s'imposa: o canviem, o la nostra civilització pot desaparèixer.

Aquest és el tema dels temes. La nova centralitat no és pas quin futur té Occident, o l'Església Catòlica. Sinó: quin futur tenen la Terra i la Humanitat, i en quina mesura Occident i l'Església col·laboren per garantir un futur comú. Això no sembla pas constituir un contingut de la consciència col·lectiva ni de les nacions ni de les Esglésies. Cadascuna d'aquestes instàncies pensa en els seus propis interessos i no pas en el destí comú. I així anem posposant decisions que en un moment donat podrien arribar massa tard. Pot passar com en temps de Noé: ell predicava la urgència de canvis i les persones no hi paraven esment, es continuaven divertint, casant-se... I va arribar el diluvi, que va devastar la Terra. Només que ara és diferent, perquè ja no és pas possible una Arca com la de Noé, que en va poder salvar uns quants i deixar morir la resta: ara, o ens salvem tots, o ens n'anem tots a trobar-nos amb el pitjor.

3. Hi ha esperança: és crisi, no pas una tragèdia

Malgrat les amenaces greus, nosaltres, els cristians, tenim la ferma convicció que la vida és més forta que la mort, i que la llum té més dret que no pas les tenebres. Déu ha assumit la Terra com el seu temple. L'Esperit l'habita amb totes les seves energies creadores i el Pare que ho atreu tot no permetrà que aquesta seva obra d'amor tingui una fi tràgica.

De cares a la dramaticitat de la present situació es poden fer dues lectures: com un escenari de tragèdia, o de crisi. En la tragèdia tot acaba malament. En la crisi tot passa per un procés de purificació i maduració. Allò que és accidental i merament afegit no s'aguanta, i cau.

Roman allò essencial, al voltant del qual es pot construir un nou assaig civilitzatori. Aquesta ens sembla que és la situació actual. Lentament, estem construint una nova forma d'habitar la Terra, de produir, de consumir i de tractar les deixalles.

Implicarà moltes renúncies i molt patiment. Cap part es fa sense dolor. Però aquest dolor no és d'un moribund, sinó d'un nou naixement. Per tal que aquesta transició sigui possible i garanteixi un futur sostenible resulten urgents algunes opcions prèvies que anem a considerar ràpidament.

4. Rescat de la raó cordial i sensible

Fins ara era la raó funcional-analítica la que coordinava totes les relacions socials i presidia els processos productius. Per aquesta raó que es va implantar en la modernitat a partir del segle XVII la Terra és un simple objecte, sense intel·ligència, amb el que tenim només una relació d'utilitat. No és pas quelcom viu, mare de tota la comunitat de la vida. El domini de la raó instrumental analítica ha esmorteït la raó cordial i sensible, per la qual sentim la nostra pertinença a un tot més gran, el crit de la Terra i dels pobres, i ens mobilitzem per superar aquesta situació. En aquesta raó radiquen els valors i la cura envers tots els que viuen. Si no rescatem la raó cordial que complementi l'altra, no hi ha com sentir, estimar i tenir cura de la Terra com a Mare i Pacha Mama.

5. La Terra com a Mare i Gaia

Des de la més alta ancestralitat, la Terra fou viscuda com a Gran Mare, Pacha Mama dels andins, Tonantzín dels mesoamericans. I aquesta és la visió de tots els pobles originaris encara existents. Modernament s'ha confirmat empíricament que la Terra és viva, un superorganisme que articula allò físic, allò químic i allò ecològic, de tal manera que sempre es fa apta a produir i reproduir vida. L'han anomenada *Gaia*, nom que els grecs donaven a la Terra viva i productora de vida. Aquesta visió inicialment només era una hipòtesi, però a partir del 2002 s'ha comprovat com una realitat científica. Per aquesta raó i per insistència del President de Bolívia, l'indígena Evo Morales Ayma, es va presentar a l'ONU un projecte segons el qual el dia 22 d'abril, Dia de la Terra, passés a ser el *Dia de la Mare Terra*. Després de moltes resistències i discussions el dia 22 d'abril de 2010 l'Assemblea solemnement i per unanimitat, va proclamar la jornada.

Aquest reconeixement està ple de conseqüències pràctiques. Canvia la relació envers la Terra. Si senzillament és terra, hom la pot comprar, vendre i explotar. Però a una mare ningú la pot vendre, ni comprar ni explotar, sinó estimar-la, venerar-la i tenir-ne cura. Aquesta actitud haurà de prevaler si volem posar límits a la voracitat industrialista. Produïm per

atendre demandes humanes però respectant els cicles i els límits de la Mare Terra.

6. L'ésser humà és la Terra que sent, cuida i estima

Hi ha un llegat que ens ve dels astronautes, aquells que han tingut el privilegi de contemplar la Terra des de fora, des de la lluna o les seves naus espacials. Han testimoniat que des d'allà no hi ha diferència entre Terra i Humanitat. Ambdues formen una única i esplèndida realitat, inseparable i indivisible. Això ve a confirmar la visió dels pobles originaris que saben que són la pròpia Terra que camina, aquell tros de Terra que sent, pensa, estima, cuida i venera. Nosaltres som Terra. Per això *home* ve d'*humus*, terra fèrtil, i *Adam* en hebreu significa fill i filla de la Terra fecunda, anomenada *adamah*. Si veritablement ens sentim Terra, tot allò que s'hi esdevé també ens esdevé a nosaltres, en el bé i en el mal. Encara més: som responsables de la salut de la Terra. La nostra missió és ètica: de tenir cura, i com a jardiniers protegir tota la riquesa i biodiversitat del paradís terrenal, de l'Edèn. Si no ens acceptem com a Terra, tenim poques raons per tenir-ne cura. És la nostra única Casa Comuna, no en tenim cap altra.

7. El bon viure com a nou paradigma civilitzacional

Les cultures andines han desenvolupat, en centenars de generacions, un concepte que tradueix la mena de relació que mantenen amb la Terra. És el *bon viure* (*sumak kawsay*). No es pot pas identificar amb l'occidental *viure millor*, com a sinònim de qualitat de vida. En el sistema imperant, qualitat de vida implica més accés a mitjans de consum. I per tal que alguns puguin viure millor, molts han de viure pitjor. Ben al contrari, el *bon viure* suposa una concepció d'harmonia de l'ésser humà amb la natura, amb les seves energies, i una cura amorosa envers la Pacha Mama. Implica relacions d'equitat entre tothom de la societat i la construcció d'una democràcia comunitària, potser una de les contribucions més significatives a la idea de democràcia occidental, amb prou feines representativa i delegatícia. El *bon viure* no pretén pas acumular, sinó una economia d'allò suficient i decent per a tothom.

Tot això sembla utopia. Però és una utopia necessària, més adequada al ritme de la natura, i possiblement la que triomfarà en el futur, quan la humanitat es descobrirà com a espècie, amb el mateix destí que la Mare Terra. Com deia Chateaubriand: no hi ha res més fort que una idea quan arriba el moment de la seva realització. Aquest moment s'està apropant. 